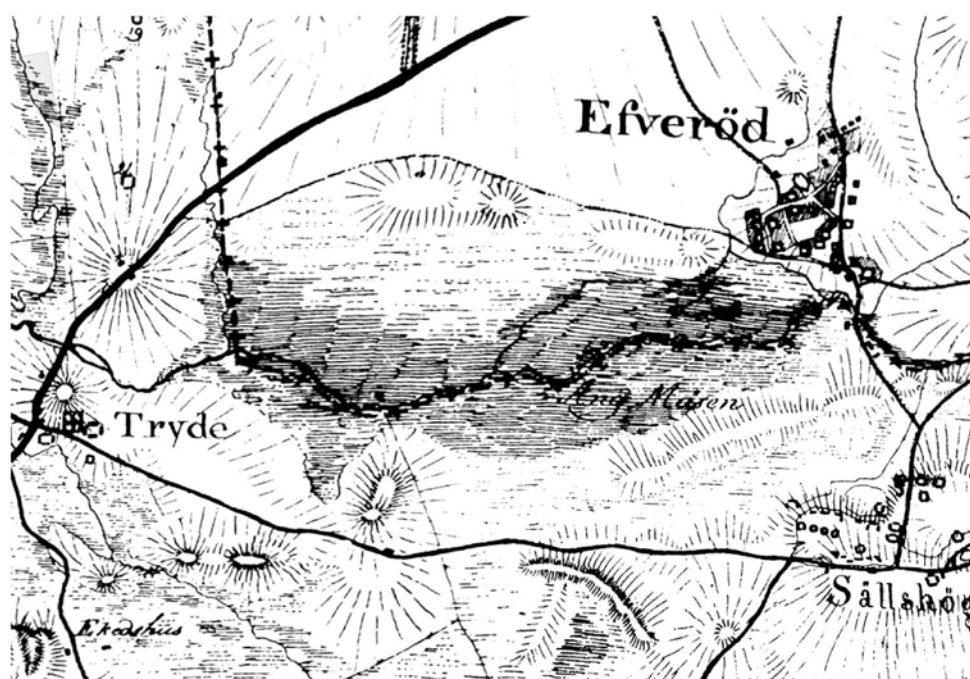

Identifiering och analys av historiska våtmarker i Simrishamn, Sjöbo, Tomelilla och Ystad kommuner

Version 2008-03-27

på uppdrag av
Simrishamn, Sjöbo, Tomelilla och Ystad
kommuner

Ekolog
gruppen

Identifiering och analys av historiska våtmarker i Simrishamn, Sjöbo, Tomelilla och Ystad kommuner

Rapporten är upprättad av: Annika Ekström, Ann Nilsson
Digitalisering: Birgitta Bengtsson
Kartor: Bengt Wedding

Granskning: Tette Alström, Karl Holmström

Uppdragsgivare: Simrishamn, Sjöbo, Tomelilla och Ystad kommuner

Omslagsbild: Utsnitt från Skånska rekognoseringskartan år 1820, vid Tryde och Everöd

Landskrona 2008-03-27
EKOLOGGRUPPEN

Totalt antal sidor i huvuddokument (inkl omslag): 111
Antal bilagor: 5
Utskriftsversion: 08-03-28
Wordfil: Rapport

Innehållsförteckning

	sidan
Sammanfattning	3
Inledning	4
Metod	4
Resultat	8
Diskussion	9

Kartbilagor

1. Redovisningsområde Verkaån m fl
2. Redovisningsområde Tommarpsån m fl
3. Redovisningsområde Kabusaån m fl
4. Redovisningsområde Nybroån
5. Redovisningsområde Svarteån

Digitalt material

- Historiska våtmarker i digitalt skikt och tillhörande MAP-info tabell
- Excel-fil med samma innehåll som MAP-info tabell ovan. Data är sorterat efter klass I, klass II och avskrivet.

Sammanfattning

Historiska våtmarksområden enligt Skånska rekognoceringskartan från 1820 har digitaliserats och överförs till dagens fastighetskarta. Möjligheterna att återskapa stora våtmarker i områdena har bedömts med hänsyn till några vanliga konflikter samt miljönyttan. Konflikterna och nyttan har värderats och därefter har våtmarksområdena sorterats in i tre grupper efter prioritet; klass I (högsta prioritet), klass II (lägre prioritet) och avskrivet (mindre lämpligt att anlägga stora våtmarker). Digitaliseringen resulterade i totalt 241 stycken våtmarksområden. Bedömningen gav 33 stycken områden i klass I, 71 stycken områden i klass II och 137 stycken avskrivna områden.

Föreliggande rapport är ett underlag för kommunerna i ett fortsatt arbete med våtmarksanläggning. I det fortsatta arbetet ska resurser riktas i första hand till återskapande av stora våtmarker i klass I-områden, i andra hand till klass II-områden. Målet ska vara att våtmarkerna görs så stora som möjligt och i första hand genom dämning. Markägarkontakter bör göras i ett tidigt skede så att resurser satsas i områden där intresse för våtmarker finns och så att ett positivt samarbete främjas från början. Tekniska förutsättningar och eventuella övriga konflikter måste undersökas mer i detalj för de områden där arbetet drivs vidare.

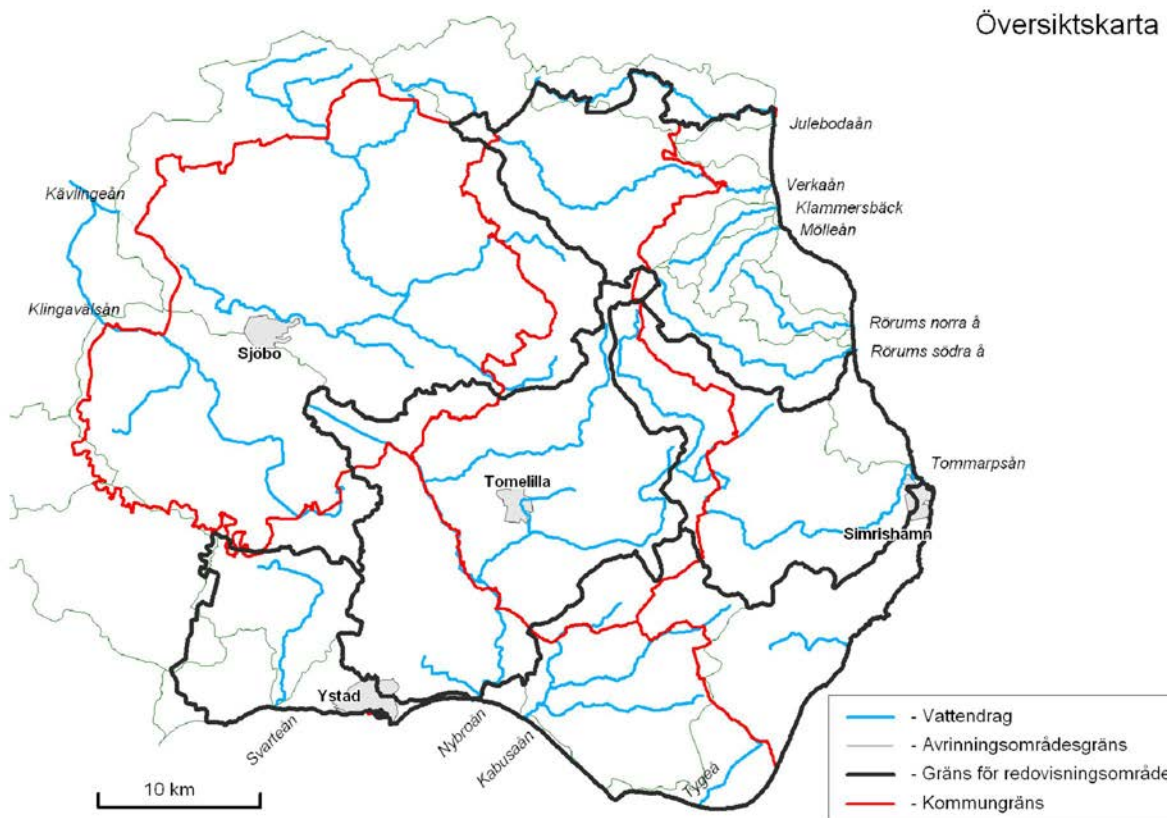

Fig.1. Område där identifiering och analys utförts av historiska våtmarker. Gränsen för redovisningsområdena sammanfaller vanligtvis med avrinningsområdesgränser, samt på vissa sträckor med kommungränser.

Inledning

Kommunerna Simrishamn, Sjöbo, Tomelilla och Ystad har beviljats medel från Länsstyrelsen i Skåne län för att kartlägga historiska våtmarker. Uppdragsområdet utgörs av de fyra kommunerna exklusive Kävlingeåns avrinningsområde och omfattar stora delar av Österlen-åarna, östra delarna av sydkuståarna och hela Nybroåns avrinningsområde. Kartläggning av historiska våtmarksområden i Kävlingeåns avrinningsområde har gjorts inom ramen för Kävlingeåprojektet med en annan metodik och redovisas separat i rapporten *Att återskapa historiska våtmarker i Kävlingeåns avrinningsområde* ö möjligheter, hinder och praktiska erfarenheter.

Syftet med kartläggningen har varit att ta fram ett planeringsunderlag för fortsatt våtmarksarbete i kommunerna med fokus på återskapande av stora våtmarker.

Metod

Historiska våtmarksområden har identifierats och digitaliserats utifrån den av Riksantikvarieämbetet digitaliserade och rektifierade Skånska rekognosceringskartan (år 1820). En manuell lägesanpassning av de historiska våtmarksområdena har gjorts mot dagens fastighetskarta med hjälp av dikningsföretagens sträckning och höjdkurvor. Endast våtmarksområden större än 5 hektar har digitaliserats. Därmed har inte möjligheten till anläggning av små dammar/våtmarker (mindre än 5 hektar) analyserats inom ramen för detta projekt.

Våtmarksområdena har analyserats, bedömts och sorterats in i tre grupper efter prioritet; 1) klass I, 2) klass II och 3) avskrivna, där klass I är den högst prioriterade klassen och klass II den lägre.

Vid prioriteringen har diverse information varit tillgänglig i olika skikt i kartprogrammet MAP-info:

- Dikningsföretagens sträckning
- Anlagda dammar/våtmarker (enligt Länsstyrelsens våtmarksregister). Läge, storlek.
- Ängs- och betesobjekt (TUVA). Utbredning, klassning, floravärden.
- Natura 2000-områden, Naturreservat. Utbredning och befintliga naturvärden.
- Avrinningsområden (SMHI)
- Fastighetskartan, information om fastighetsstruktur, infrastruktur (vägar, bebyggelse), topografi, befintliga våtmarker, sjöar, kärr, mossar, ägoslag mm.

Tillsammans med de digitaliserade våtmarksområdena och fastighetskartan har denna information gett vägledning till om konflikter finns med våtmarksanläggningen och hur stor nytta är av att våtmarker återskapas i området. Bedömningarna har samlats som attributdata i GIS-skiktet med de digitaliserade våtmarksområdena. Information och bedömningar matades in i tabellen enligt nedan.

Tabell 1. Tabellstruktur i MAP-info tabell, vilken användes vid analys och bedömning av våtmarksområdena.

BASINFORMATION	
Nr/Id	Första bokstaven/bokstäver i huvudflödets namn samt löpnummer.
Våtmarksområdets area (ha)	Digitaliserade våtmarksytans areal beräknad i MAP-info
Dikningsföretag	0= finns inte, 1= finns
Befintligt vatten/våtmark	0= finns inte, 1= finns
Dominerande markanvändning	Ett till två ägoslag/markanvändning anges
BEDÖMNINGSGRUNDER	
<u>Konfliktkriterier</u>	
Fastighetsstruktur	0= konflikt finns inte, 1= konflikt finns
Infrastruktur	0= konflikt finns inte, 1= konflikt finns
Natura 2000, Naturreservat	0= ej överlappning, 1= överlappning
Äng/bete	0= ej överlappning, 1= överlappning
Sammanvägd konfliktrisk	0 = ingen konflikt, 1= liten konflikt, 2 = tydlig konflikt vilket leder till avskrivning. Konflikt bedöms som liten då den kan kringgås, exempelvis då väg korsar i liten del av området eller då överlapp med naturområde+inte innebär en konflikt i praktiken. Den sammanvägda konfliktrisken kan vara stor (=2) trots att det bara finns en delkonflikt, men den är så omfattande att projektet inte är genomförbart.
<u>Nyttokriterier</u>	skala 1-2 där 2 är stor nytta, 1 är mindre nytta
Närsaltsnytta	Avrinningsområdets storlek och markanvändning. Närsaltsnytta hög (2), då tillrinningsområdet utgörs av minst 100 hektar ren åkermark.
Naturvårdsnytta	Objektets storlek, befintliga naturvärden i omgivning och i våtmarksområdet
Rekreationsnytta	2=intill tätort eller större by
Flödesdämpande nytta	2= nära anslutning till tätort
Sammanvägd nytta	2= stor nytta, 1= mindre nytta
PRIORITERING	
Prioriteringsklass	Klass I ska prioriteras i det fortsatta arbetet och därefter klass II. A = mindre lämpligt för anläggning av våtmarker större än 5 ha, anläggning av mindre damm/våtmark kan vara möjlig.
Kommentar	Avskrivningsorsak, kommentar till klassning, lämpligt läge för åtgärd och uppskattad storlek på åtgärdsområde.

De huvudsakliga prioriteringsgrunderna utgjordes av fyra utvalda konfliktkriterier som resulterat i en sammanvägd konfliktbedömning samt av fyra nyttokriterier som resulterat i en sammanvägd nyttobedömning. Utifrån sammanvägd konflikt och sammanvägd nytta bestämdes prioriteringen (klass I, klass II eller avskrivning).

Bedömning av konflikt

De fyra konfliktkriterierna som bedömdes vid prioriteringen var ofastighetsstrukturö, öinfrastrukturö, öNatura2000/Naturreservatö och öäng/beteö. Dessa fyra konflikter är grundläggande faktorer som man bör ta hänsyn till i ett tidigt skede i våtmarksprojektering och som kan identifieras utan fältbesök.

Med konflikt **öfastighetsstrukturö** avses problematiken med ett stort antal berörda markägare i ett område som är intressant för våtmarksanläggning. Med antalet markägare ökar svårigheten med att få alla markägare positiva till våtmarksanläggning och att tillgodose alla berördas intressen. Fastighetsstrukturen bedömdes utifrån antalet fastigheter på området i förhållande till områdets storlek. Om konflikt med fastighetsstrukturen förelåg noterades det i tabellen med ö1ö.

Med konflikt **öinfrastrukturö** avses vägar och hus som ofta ligger i eller i närheten av de historiska våtmarksområdena. Infrastrukturen utgör då antingen ett direkt fysiskt hinder (hus/vägar ligger i våtmarksområdet) eller ett ödämningshinderö (hus/vägar är belägna i eller i närheten av området och kommer att påverkas negativt av dämningen). Infrastrukturen bedömdes med hjälp av fastighetskartan. Om vägar och hus fanns i området noterades det i tabellen med ö1ö.

Om ett våtmarksområde sammanföll med ett **Natura 2000-område, naturreservat** eller **äng/bete-objekt** noterades detta i tabellen med ö1ö. Med hjälp av information om naturområdena och deras geografiska utbredning gjordes en analys om det i praktiken förelåg en konflikt med befintliga naturvärden. I många fall innebar inte överlappet en egentlig konflikt eftersom stora ytor i våtmarksområdet låg utanför Natura 2000-området eller naturreservatet.

Vid en sammanvägning av delkonflikterna togs hänsyn till hur stark konflikten var, det vill säga om den kunde kringgå och om konflikten berörde hela området eller endast en del av området. Till exempel där delar av området genomkorsas av vägar eller där ööverlappö fanns med skyddade naturområden på en mindre del eller om fastighetsstrukturen var sådan att en eller flera delområde större än ca 5 hektar inte berördes av konflikten bedömdes konflikten vara liten (=1). I de fall då konflikten var tydlig, det vill säga då endast små områden (mindre än ca 5 hektar) var oberörda av konflikten, bedömdes den sammanvägd konfliktrisk vara stor (= 2), varvid området avskrevs.

Bedömning av nytta

Fyra nyttokriterier bedömdes vid prioriteringen; närsalts-, naturvårds-, rekreations- och flödesdämpande nytta. Dessa är de huvudsakliga miljö- och samhällsnyttor som en återskapad våtmark för med sig. Bedömningen av de fyra nyttokriterierna resulterade i en sammanvägd nytta.

Naturvårdsnytta

- Storleken på område tillgängligt för åtgärd (stora våtmarker gynnar bland annat särskilda vadarfåglar)
- Befintliga naturvärden (främst befintliga våtmarker, men även övriga naturvärden) inom området
- Befintliga naturvärden i omgivningarna

De två sista punkterna ovan visar på det ökade naturvärdet vid våtmarksanläggning i området. I områden med redan höga befintliga naturvärden är det ökade naturvärdet vid våtmarksanläggning lägre än i områden med låga naturvärden (t ex fullåkersbygd).

Närsaltsnytta

- Avrinningsområdets storlek
- Markanvändning i avrinningsområdet

Rekreatjonsnytta

- Närhet till större by eller tätort
- Närhet till befintliga områden med redan högt rekreatjonsvärde

Flödesdämpande nytta

- Närhet till tätort. Kännedom om lägen för dagvattenutsläpp saknades.

Namngivning och redovisningsområden

Nedan följer det namngivningssystem som använts för önr/idö i MAP-info tabellen. Området har namngivits efter första (och andra) bokstaven i huvudflödets namn samt ett löpnummer. Numreringen börjar oftast längst upp i avrinningsområdet. I kartbilagorna redovisas i vissa fall avrinningsområdena för flera små åar/bäckar tillsammans på en bilaga, medan större åar såsom Nybroån redovisas ensam och utgör således ett eget sk redovisningsområde (se även tabell 2, sida 8).

Exempel: Våtmarksområden inom Tommarpsåns avrinningsområde benämns T1, T2, o s v. Mindre vattendrag utan namn som går direkt ut i havet har namngetts efter närmst liggande bäck/å.

J = Julebodaån

KN = Knäbäcken

V = Verkaån

KL = Klammersbäck

M = Mölleån

RS = Rörums södra å

RN = Rörums norra å

O = Oderbäck

T = Tommarpsån

TY = Tyge å

KA = Kabusaån

N = Nybroån

S = Svarteån

Fältet +kommentar+

I fältet ökommentarö i tabellen har avskrivningsorsaken angetts vid avskrivning ur ett storvåtmarksperspektiv. För klass I och klass II-områden har kommentaren gett information om nyttan, lämpligt läge för åtgärd och uppskattad storlek på lämpligt område för åtgärd. Kommentarens utförlighet varierar mycket beroende på områdets storlek och beroende på vilka slutsatser som har kunnat dras avseende nytta, lämplig läge för åtgärd. Uppskattad storlek på tillgängligt område för åtgärd är en grov uppskattning som gjorts med hjälp av fastighetskartan utan information om detaljerad topografi och dämmningsmöjligheter.

Allmänt

Eftersom en del våtmarksområden var mycket stora till ytan, har de ofta haft konflikter i flera delar av området men samtidigt haft delområden utan. Om dessa delområden varit sammanhängande låglänta områden större än 5 hektar och legat strategiskt nära vattendraget/kulverten, har en bedömning av delområdet gjorts avseende nyttan och därefter prioriterats.

Ingen analys av detaljerade tekniska förutsättningar för återskapande av våtmark kunde göras vid bedömningen. Fastighetskartan höjdkurvor har 5 m ekvidistans vilket är otillräckligt för att avgöra dämmningsmöjligheter. Dikes- och kulvertdjup samt diverse ledningars sträckning är okända. Vad vi kunnat bedöma är om vattendraget (kulvert/bäck/å) antingen passerar området eller med stor sannolikhet går att leda till området. Vidare har en kontroll gjorts med hjälp av fastighetskartans höjdkurvor i klass I eller klass II-områden att det inom området finns stora (minst 5 hektar), sammanhängande låglänta områden tillgängliga för våtmarksanläggning.

Resultat

Uppdragsområdet inom vilket historiska våtmarker har digitaliserats; Simrishamn, Sjöbo, Tomelilla och Ystad kommuner har en yta på 1100 km². De historiska våtmarkerna upptar tillsammans 167 km², vilket utgör ca 15 % av uppdragsområdets totala area.. Digitaliseringen resulterade i totalt 241 stycken våtmarksområden. Bedömningen gav 33 stycken områden i klass I, 71 stycken områden i klass II och 137 stycken avskrivna områden. Resultatet redovisas i tabell 2 nedan samt i kartbilagorna 1-5 där våtmarksområdena illustreras med olikfärgade raster beroende på bedömning.

Tabell 2. Antal områden som tilldelats klass I, klass II eller avskrivits i respektive avrinningsområde

Redovisnings- område/kartbilaga	Avrinningsområde	Klass I		Klass II		Avskrivna	
		Antal	Yta (ha)	Antal	Yta (ha)	Antal	Yta (ha)
Bilaga 1	J = Julebodaån			1	86	4	137
	KN = Knäbäcken					1	21
	V = Verkaån			1	77	17	770
	KL = Klammersbäck					1	4
	M = Mölleån					2	29
	RS = Rörums södra å	1	34	1	111	11	443
	RN = Rörums norra å			2	157	2	23
Bilaga 2	O = Oderbäck	1	138			3	75
	T = Tommarpsån	7	624	10	860	21	1076
Bilaga 3	TY = Tyge å	4	356	6	954	7	139
	KA = Kabusaån	7	1848	13	885	7	107
Bilaga 4	N = Nybroån	11	2612	21	1793	46	1944
Bilaga 5	S = Svarteån	2	360	16	662	14	320
SUMMA		33	5972	71	5585	137	5088

Diskussion

Sedan 1800-talets mitt har jordbrukslandskapet genomgått en kraftig förändring till följd av intensiva dikningsinsatser. Den andel våtmark som genomsnittligt försvunnit i Sverige ö en fjärdedel- dikades ut i Skåne under åren 1870-1884. Idag räknar man med att högst tio procent av de skånska våtmarkerna återstår. Enligt Skånska rekognosceringskartan från 1820 upptog våtmarkerna tillsammans 167 km² km det vill säga cirka 15 % av uppdragsområdets totala area. Kartläggningen av de historiska våtmarkerna resulterade i 33 stycken klass I-områden på sammanlagt cirka 6000 hektar och 71 stycken klass II-områden på sammanlagt cirka 5600 hektar. Stora arealer i klass I och klass II-områdena har tydliga konflikter, varför hektar-angivelserna ovan är en överskattning av tillgänglig yta för återskapande av stora våtmarker.

Våtmarksområdena har bedömts utifrån möjligheten att skapa våtmarker större än 5 hektar. Många områden som har avskrivits eller getts lägre prioritet har lämpliga lägen för anläggning av mindre dammar/våtmarker med huvudsyfte närsaltsrening. En fullständig scanning och dokumentering av sådana lämpliga lägen har inte varit möjlig i detta arbete. Resultatet av detta arbete (det digitala skiktet med historiska våtmarker) tillsammans med SMHI:s avrinningsområden (lägsta nivå) kan användas längre fram i sökande efter effektiva närsaltsfallor. Dessa kan anläggas där utrymme eller möjlighet inte finns för anläggning av större våtmarker.

Våtmarkerna anläggs om möjligt huvudsakligen genom dämning, vilket är det mest kostnads-effektiva och naturliga sättet att återskapa våtmarker. Sannolikt blir det dock nödvändigt med andra typer av tekniska lösningar i många fall såsom omledning av vatten och viss schaktning (se rapport ö Att återskapa historiska våtmarker i Kävlingeåns avrinningsområde ö möjligheter, hinder och praktiska erfarenheter)

I det fortsatta arbetet med våtmarksområdena ska klass I-områden arbetas med i första hand, i andra hand klass II-områden. De har i jämförelse med övriga områden störst nytta och minst konflikter. Klass II objekt har lägre prioritet men bland dessa finns även områden som bör tittas närmare på då klass I-områdena är genomgånga. De avskrivna objekten har i förhållande till övriga objekt antingen 1) lägre nytta, 2) konflikter som försvårar/fördyrar våtmarksanläggning, 3) tydliga konflikter vilka omöjliggör våtmarksanläggning eller en kombination av dessa alternativ.

I ett tidigt skede bör markägarkontakter göras. Kontakt i ett tidigt skede gör att resurser satsas i rätt områden och möjligheten att få positiv respons från markägare ökar i vissa fall om samarbetet påbörjas tidigt. Markägarna sitter ofta inne med mycket kunskap om sina marker vad gäller vattensystemet, befintliga naturvärden och områdets markanvändningshistoria.

Övriga konflikter/intressen att ta hänsyn till;

- fiskeintresset (i vilka vattendrag finns vandrande fisk, anläggning av våtmark i eller vid sidan om vattendrag)
- skyddade arter (t ex rödlistade arter)
- övriga befintliga naturvärden som kommunen har kännedom om
- Länsstyrelsen övriga naturområdesbestämmelser
- Kulturmiljöintresset, arkeologi

De tekniska förutsättningarna måste undersökas mer i detalj genom fältbesök, genom avvägning av våtmarksområdet, undersökning av befintliga ledningar och studie av dikningsföretags-handlingar med mera.

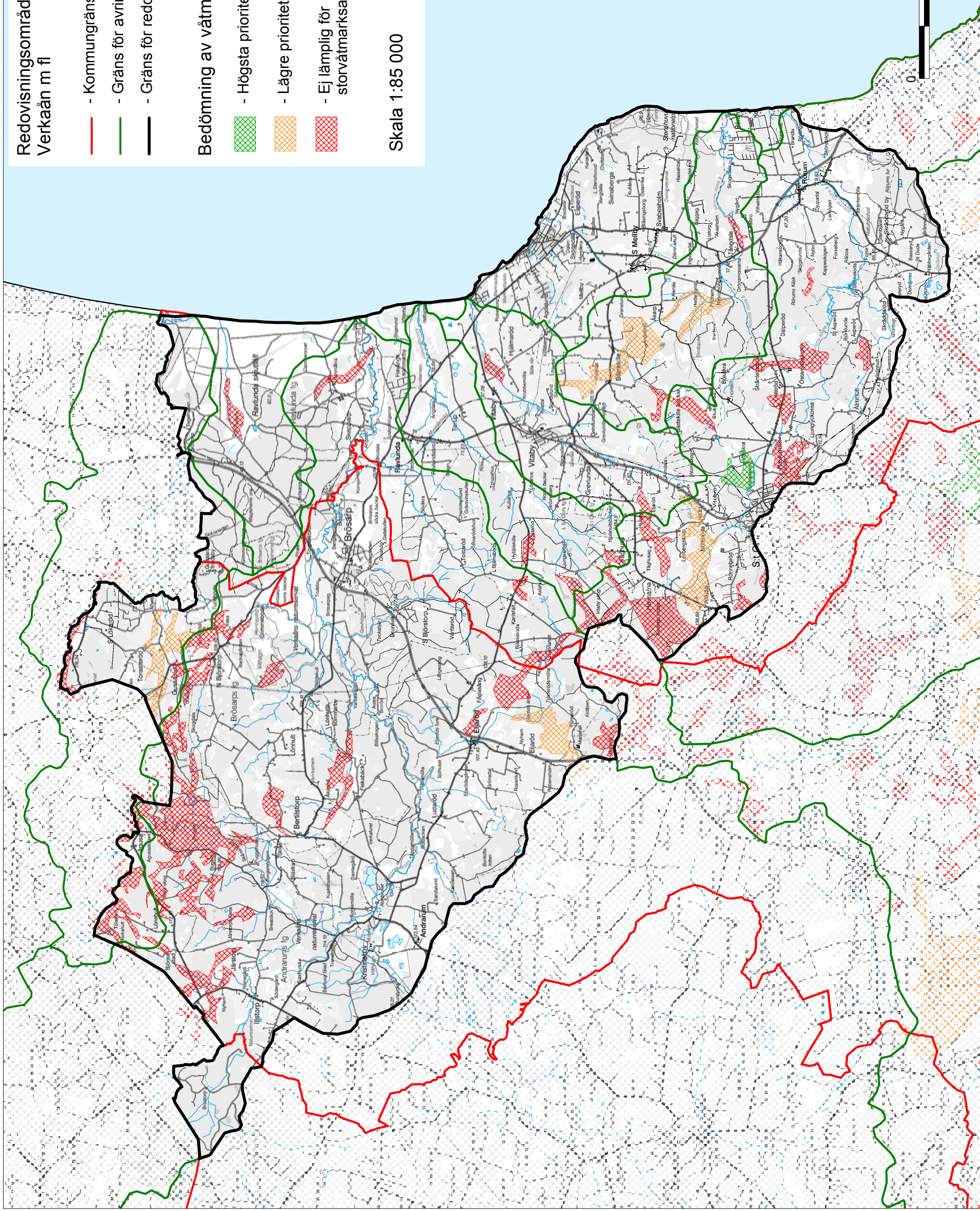
Redovisningsområde
Verkaån m fl

- Kommungräns
- Gräns för avrinningsområde
- Gräns för redovisningsområde

Bedömning av våtmarkslägen

- Högsta prioritet
- Lägre prioritet
- Ej lämplig för
storsvåtmårksanläggning

Skala 1:85 000

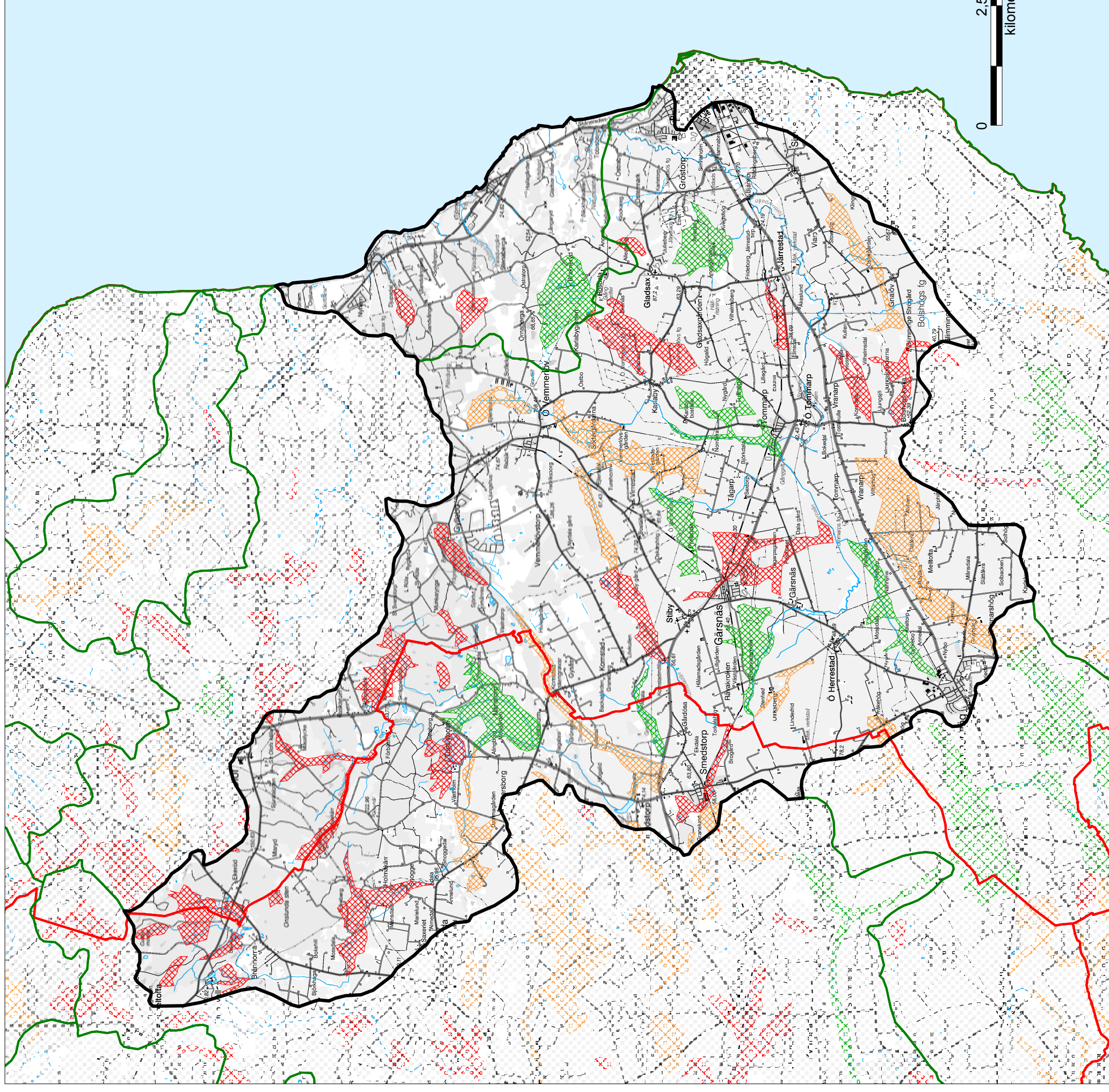
Redovisningsområde
Tommarpsån m fl

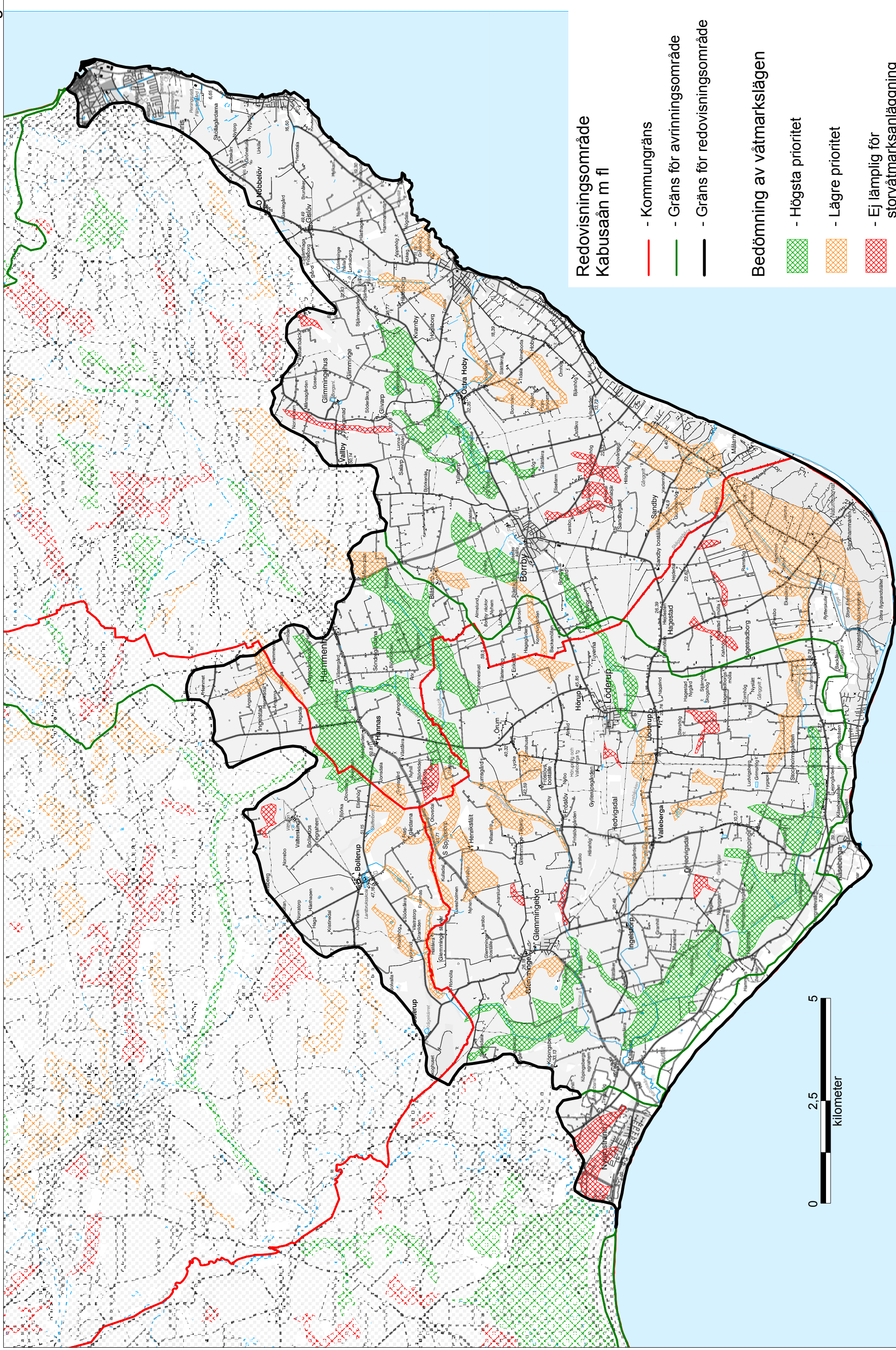
- Kommungräns
- Gräns för avrinningsområde
- Gräns för redovisningsområde

Bedömning av våtmarkslägen

- Högsta prioritet
- Lägre prioritet
- Ej lämplig för
störvåtmarksanläggning

Skala 1:85 000

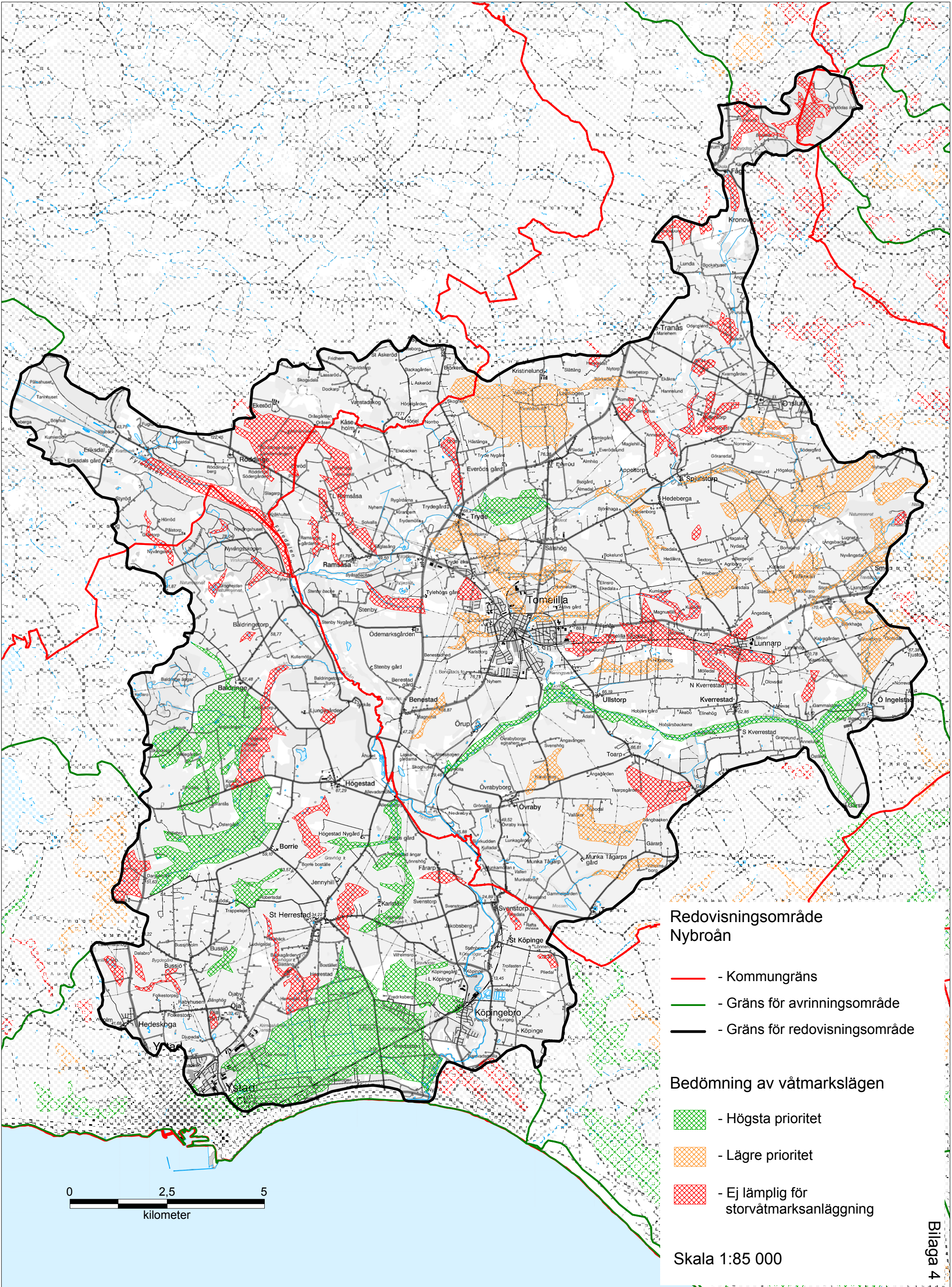
**Redoxoningsområde
Kåbusåsa m fl**

- Kommungräns
- Gräns för avrinningsområde
- Gräns för redoxoningsområde

Bedömning av våtmarkslägen

- Högsta prioritet
- Lägre prioritet
- Ej lämplig för storvåtmarksanläggning

Skala 1:85 000

Redovisningsområde Nybroån

- - Kommungräns
- - Gräns för avrinningsområde
- - Gräns för redovisningsområde

Bedömning av våtmarkslägen

- Högsta prioritet
- Lägre prioritet
- Ej lämplig för storvåtmarksanläggning

Skala 1:85 000

